

УДК [378.147+791.31] : 78

О. Ю. Ємельянова

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ ДО РОБОТИ З МУЗИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ

Хореографія є синкретичним видом мистецтва, який поєднує музику й рух. Майбутні педагоги-хореографи мають вміти уявляти танцювальні образи, які народжуються під впливом музики та добирати відповідні даним образам рухи, що сприятиме розвитку їх виконавської та балетмейстерської майстерності.

Однією з головних цілей на шляху освоєння балетмейстерського мистецтва є глибоке і всебічне осмислення законів музики та грамотне, професійне застосування цих законів у балетмейстерському вирішенні тієї чи іншої хореографічної композиції.

Роль музики в хореографічному мистецтві висвітлювалась у працях видатних балетмейстерів (Г. Богданов, К. Василенко, Р. Захаров, Н. Тарасов, Ф. Лопухов та ін.) і мистецтвознавців (Л. Блок, Г. Віноградов, М. Друскін, М. Загайкевич, А. Левінсон, В. Красовський та ін.). Вони підкреслювали, що музичне мистецтво може впливати на емоційний стан людини без застосування словесних та зорових образів. На думку Р. Захарова, саме музика є відправною точкою при вирішенні драматургічних завдань і створенні хореографічної мови танцювальної композиції.

У дослідженнях науковців простежується неоднозначність до визначення ролі музичного матеріалу в хореографічних творах. З одного боку, балетознавці-теоретики (Р. Захаров, І. Смирнов, Р. Заріпов, О. Валяєва та ін.) вважають, що важливим у балетмейстерській роботі є відображення стилю музики, її жанрової приналежності, музичної форми. З іншого, балетмейстери-практики (Ю. Григорович, П. Вірський, І. Моїсєєв та ін.) підкреслюють першочергове значення музичних засобів виразності, характеру та образного змісту музичних творів. Між тим, фундаментальних наукових досліджень з балетмейстерського аналізу, присвячених специфіці використання музики в хореографії не існує. Це призводить до відсутності чітких вимог щодо аналізу музики і позбавляє майбутніх хореографів цілісного усвідомлення твору, можливості втілення виразних засобів музики в танець, розвитку композиційних малюнків, танцювальних рухів.

Балетмейстерський аналіз музичного матеріалу, який добирається для постановки, є запорукою успішного створення хореографічної композиції. З його допомогою можна прослідити співвідношення між засобами музичної виразності і хореографічною мовою та врахувати всі особливості музичного стилю і форми. На думку Г. Богданова, музична мова певною мірою співвідноситься з елементами танцювальної мови [1,

с. 24]. Сучасні дослідники Т. Бершадська, Є. Назайкинський, Р. Поспелова підкреслюють, що на зміну чіткої квадратності, періодичності структури музики, ритмічної простоти, прийшли аперіодичність, витончений ритм, політональність, атональність, складні ладові побудови. Це дає підставу для формування у майбутніх вчителів хореографії знань, вмінь та навичок роботи з музичним матеріалом для успішного втілення балетного задуму.

Мета нашого дослідження полягає у виявленні рівня теоретичної та слухацької підготовки студентів-хореографів до роботи з музичним матеріалом.

Для вирішення мети ми застосували індивідуальні бесіди, групове прослуховування різноманітних за характером музичних творів та їх вербальний опис, малювання настрою навіяного музикою. Це дозволило виявити: наявність знань у студентів з аналізу музичних творів; вміння орієнтуватись у жанровому просторі музичного мистецтва; вміння складати «словесний портрет» музичного твору та втілювати його у творчому малюнку.

Обстеження проводилось на базі Бердянського державного педагогічного університету. В опитуванні прийняли участь 25 студентів другого та третього курсів денної форми навчання напряму підготовки 6.020202 Хореографія*, які пройшли вивчення дисциплін «Основи теорії музики» та «Гра на музичному інструменті».

Мета першої бесіди була спрямована на визначення діапазону музичного світогляду студентів. Для цього ми запропонували ряд питань, пов'язаних з виявленням загальної музичної ерудиції студентів та розумінням ними поняття музичного жанру, обізнаності у його видах. На перше питання («Які жанри та стилі сучасної музики вам знайомі, є найбільш привабливими для вас, найбільш відповідають вашому смаку, світогляду?») правильну відповідь надали лише 12% студентів, з яких частина не тільки визначила широке коло музичних жанрів, найбільш поширених у молодіжному середовищі (диско, техно, фанк, рок, реп, фолк-рок, психоделічний рок, хеві метал тощо), а й обґрунтувала свій вибір. З частковими помилками були надані відповіді 48% респондентів і 40% взагалі не змогли розкрити поняття музичного жанру.

Відповідаючи на друге питання («Назвіть батьківщину джазу та представників цього напрямку?») більшість студентів (70%) обмежилися назвою країни, в якій народився джаз та назвали окремих його представників (Дюк Елленгтон, Бенні Гудмен, Гленн Міллер). Ґрунтовні знання з історії виникнення та розвитку джазу продемонстрували 30% респондентів.

Результати відповідей на наступне питання («Опера – це театральний жанр? Чому ви так вважаєте?») дозволили з'ясувати, що більша частина опитуваних (54%) надала неконкретні відповіді, пов'язані з власним досвідом («подобається», «рідко слухав таку музику», «ніколи не чув»). Лише окремі студенти (8%) визначили, що опера є синтетичним

жанром, який поєднує в собі музику, драматичну дію, образотворче мистецтво, хореографію. Зовсім не дали відповідь на поставлене питання 38% студентів, що, на наш погляд, пов'язано з відсутністю загальних уявлень про характерні особливості оперної вистави.

На питання («Яких композиторів-класиків ви знаєте? Назвіть видатного віденського класика, який вже в ранньому дитинстві здобув славу генія») правильно відповіли 2% студентів, які продемонстрували знання історичних відомостей про В. Моцарта і основних композиторів епохи класицизму. Ще 22% респондентів, спираючись на додаткові питання, назвали лише окремих представників композиторів-класиків. Не дали відповіді на питання 76% студентів, що свідчить про обмеженість їх музичної ерудиції.

Мета другої бесіди передбачала виявлення пріоритетів музичного смаку студентів та їх здатність добирати яскраві словесні характеристики образного змісту музичного твору. Бесіда складалась із серії питань, у відповідях на які необхідно було проявити аналітичне мислення, інтуїцію, самостійність та вміння яскраво висловлювати свої думки. Так, на питання «Якій музиці Ви надаєте перевагу в своїй практичній діяльності: той, що подобається особисто вам або популярній у молодіжному середовищі?» більша частина студентів відповіла, що використовує ту музику, яка подобається («вона надихає, будить фантазію», «під таку музику танцювальні рухи підбираються легше» та інші).

Відповідаючи на друге питання («Яка музика вам більше подобається: та що збуджує уяву, змушує про щось замислитися, чи та, що розважає, заряджує енергією?»), студенти називали лише розважальну сучасну музику. Це пов'язано з вузьким музичним світоглядом, замкнутим на сучасній естрадній музиці, яка активно популяризується в засобах масової інформації. Лише один студент, який мав попередню музичну підготовку підкреслив, що «цікава та музика, що змушує замислитися, може передати найтонші відтінки почуття, здійснити виразний перехід від одного настрою до іншого».

Стовідсоткова відповідь була надана студентами на питання, в якому вони мали визначити своє вміння зацікавити слухача розповіддю про музику («Чи здатні ви привернути увагу та збудити інтерес слухачів своєю розповіддю про твір, що вам сподобався?»). Але коли їм запропонували стисло, і разом з тим, захоплено надати характеристику цьому твору, то вони із завданням не впоралися. Це пояснюється тим, що у студентів невеликий словарний запас, слабо розвинене мовлення та відсутні широкі знання про музичне мистецтво.

Наступна серія питань була побудована на основі деяких розділів дисципліни «Основи теорії музики». Результати свідчать про обізнаність студентів з окремих питань музичної грамоти. Майже всі опитувані (85%) дали повну та змістовну характеристику засобам музичної виразності. Так, на питання «Як впливають динаміка, лад на зміну

характеру музики та розвиток її музичних образів?» студенти висловлювалися точно й грамотно.

Аналіз результатів опитування дозволив визначити, що студенти, які успішно засвоїли дисципліни «Основи теорії музики», «Гра на музичному інструменті», вільно оперують поняттями «лад», «темп», «розмір», «гармонія», мають чітке уявлення про структуру музичних творів, членороздільність музичної мови. Значна частина студентів має обмежений світогляд, не орієнтується в питаннях з історії музики, не вміє грамотно використовувати знання, отримані під час навчання.

Для більш достовірних результатів дослідження, ми використали творче завдання, зміст якого полягав у вмінні складати літературну розповідь на основі прослуханих різнохарактерних музичних творів (М. Мусоргський «Картинки с виставки», Д. Гершвін «Колискова Клари», український народний танець «Гопак», дитяча пісня «Що таке доброта?» Н. Попов). Оцінюючи вербальну характеристику, надану студентами, ми перш за все, враховували їх вміння логічно мислити, міркувати, фантазувати, яскраво висловлювати свої думки. Порівняльний аналіз результатів даного завдання свідчить про достатні навички складання розповіді про музичний твір студентами третього курсу (19% з усіх опитаних). Вони точно охарактеризували музичні образи, настрої, розкрили зміст музичного твору. З труднощами при підборі колоритних, виразних епітетів зіткнулися 47% студентів. Обмежилися характеристикою деяких засобів музичної виразності в своїй розповіді 34% студентів, які не розкрили художній зміст музичних творів (музика швидка, весела, мажорна, ритмічна).

Наступне практичне завдання полягало в активізації слухових реакцій студентів засобами візуалізації через малюнок або кольоровий колаж. Студенти мали змогу передати одномоментні враження від прослуханих творів, фіксувати в зображенні свій настрій, ставлення до музики за допомогою барвистих плям або сюжетної композиції. Для аналізу рисунків були розроблені наступні показники: передача графічними засобами образу музичного твору; використання виразних засобів рисунка для зображення характеру і настрою музичного твору. Всі роботи були індивідуальні і носили творчий характер. Настрій, образ, викликаний сприйняттям музики, студенти передавали за допомогою різноманітних засобів: характер п'єси – кольором; силу звучання – величиною зображення; темп – динамічністю рухів.

Результати доповнили наше уявлення про здібності студентів до сприйняття музики. Малювання більш об'єктивно розкрило здатність студента відчувати музику, тому що не кожен з них володіє розвинутою виразною мовою, за допомогою якої може передати глибину, тонкість і чуйність сприйняття музики.

Якісний аналіз результатів виконання всіх видів завдань (опитування, складання словесних описів та зображення характеру музики в малюнках) показав, що у студентів-хореографів другого та

третього курсів середній рівень розвитку аналітичних здібностей і обмежений слухацький музичний досвід. Дисципліни «Основи теорії музики» та «Гра на музичному інструменті», які вони вивчали на першому курсі, лише ознайомили їх з музичним мистецтвом та основами музичної грамоти. Теми з музичної літератури і аналізу музичних творів не розкривалися, що обмежило розширення музичного світогляду майбутніх вчителів хореографії, не дало цілісного уявлення про музичний твір, його структуру і зміст. Це, на наш погляд, є однією з причин ускладнення пошуку студентами влучного музичного супроводу для розкриття балетмейстерського задуму.

Таким чином, опановуючи ази балетмейстерського мистецтва, майбутньому хореографу необхідно, на нашу думку, оволодіти основами музичного аналізу, навчитися розбиратися в образному змісті та структурі музичних творів; уміти аналізувати засоби музичної виразності; будувати їх співвідношення з логікою розвитку хореографічної мови; вміти розбиратися в стилістичних і жанрових особливостях музичних творів. У зв'язку з тим, що частина абітурієнтів, які вступають до педагогічних вузів не мають спеціальної музичної та хореографічної підготовки, ми вважаємо за доцільне впровадження в навчальний план напряму підготовки 6.020202 Хореографія* спецкурсу «Музична література та аналіз музики в хореографії», який послідовно розкриватиме питання з історії музики, вимоги та структуру аналізу музичних творів.

До перспектив подальшого наукового пошуку належать питання визначення та обґрунтування чітких вимог до аналізу музичного матеріалу, моделювання схеми аналізу музичного твору в балетмейстерській роботі студентів як важливого компонента формування професійної компетентності майбутнього вчителя хореографії.

Список використаної літератури

1. Богданов Г. Подбор и балетмейстерский анализ музыки / Г. Ф. Богданов // Я вхожу в мир искусств. – 2007. – № 5. **2. Виноградов Г.** Занимательная теория музыки / Г. Виноградов. – М. : Сов. композитор, 1991. – 192 с. **3. Тарасов Н.** Классический танец. Школа мужского исполнительства / Н. И. Тарасов. - Л. : Искусство, 1980. – 256 с. **4. Цветкова Л.** Методика викладання класичного танцю: підручник / Л. Ю. Цветкова. – 3-е вид. – К. : Альтерпрес, 2010. – 324 с.

Смельянова О. Ю. Готовність майбутніх вчителів хореографії до роботи з музичним матеріалом

Статтю присвячено визначенню ролі музики в створенні хореографічних композицій, виявленню рівня теоретичної та слухацької підготовки студентів-хореографів до роботи з музичним матеріалом,

готовність майбутніх спеціалістів до аналізу музичних творів у балетмейстерських постановках.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель хореографії, музичне мистецтво, балетмейстерський аналіз музики, музичний світогляд, музична ерудиція.

Емельянова О. Ю. Готовность будущих учителей хореографии к работе с музыкальным материалом

В статье раскрывается роль музыки в создании хореографических композиций и выявление уровня теоретической подготовки студентов-хореографов к работе с музыкальным материалом, готовность будущих специалистов к восприятию и анализу музыкальных произведений в балетмейстерских постановках.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель хореографии, музыкальное искусство, балетмейстерский анализ музыки, музыкальный кругозор, музыкальная эрудиция.

Emelyanova O. Y. Willing of Future Teachers of Choreography to Work With Music Material

This article examines the role of music in creating of choreographic compositions, the academic level of students-choreographers to work with the musical material, readiness of the future professionals for the perception and analysis of musical works in the choreographic compositions are analyzed.

To identify the level of preparation of students for the selection and analysis of the music the individual interviews, listening to music and making of verbal characteristics of its contents, sketches of musical images, moods, inspired by the music were conducted. The author describes the logic of the given experiment, identifies the knowledge, skills and abilities necessary for students-choreographers to work with musical material, formulates the basic characteristics of the requirements for the analysis of music.

On the basis of the research the importance of using of methods of musical material analysis selected for the choreographic stage is identified and substantiated. The author concludes that it is necessary to conduct the further analysis of development of a model of choreographer's analysis, as a component of formation of professional competence of a future teacher of dance.

Key words: training, teacher of choreography, music art, ballet music analysis, musical worldview, musical erudition.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – канд. пед. наук, доц. Макаренко Л. В.